

legáltalánosabban előkerülhetnek a gyűjtés folyamán, illetve leginkább érdekli a muzeológiát. Ugyanakkor a tárgyi és dokumentumanyag nyilvántartására egyszerűsített nyilvántartó lapot küldünk ki, hogy a legfontosabb adatok feljegyzésével megőrizzük a gyűjtött anyag hitelosságát, a leíráshoz legszükségesebb információkat megszerezzük.

Mintegy két hónap elteltével kezdtük meg a benevezett brigádok személyes látogatását. Ezzel az volt a célunk, hogy tájékozódjunk a brigádok eddigi gyűjtőmunkájáról, s ahol szükséges, további segítséget adjunk a gyűjtéshez. A látogatások bebizonyították, hogy ez a személyes találkozás rendkívül fontos a gyűjtés folyamatában. A muzeológus megismerheti a brigádtagokat, az üzemi környezetet, nem egyszer kimozdítja holtpontjairól a gyűjtést, vagy helyi problémákat old meg. Fontosnak tartjuk a látogatással egyidőben az üzem vezetőjével vagy a gyűjtés patronálásával megbízott vezetővel való közvetlen beszélgetést is. Olyan üzemekben, ahol több brigád vezetett a gyűjtésbe, el kell határozni a gyűjtőkört, a feldolgozás határait, vagy más módon kell megszervezni a brigádok együttműködését.

A közvetlen segítés, irányítás különösen fontos a munkásbrigádoknál. Ezek a brigádok kevésbé tudják áttekinteni az egész üzemet, így gyűjtési irányuk megválasztásában és a mindennapi gyűjtés során is nagyobb és többszöri segítséget igényelnek. Ugyanakkor ezek a brigádok gyakran olyan értékekkel rendelkeznek, amelyekre fel kell hívni a figyelmüket: nem egyszer több nemzedéken át az üzemen dolgozó brigádtagokkal találkozunk, akinek a családjában értékes emlékek találhatók az üzem múltjára, a munkásság életére, a munkásmozgalomra, a munkás-tőkés kapcsolatokra stb. Fel kell hívni a figyelmet a családban meglévő hagyomány értékére, az élményanyag felgyűlésének jelentőségére.

Bár a gyűjtés még nem zárult le, már is megállapítható, hogy elsősorban az archív fotó, a dokumentum és a — nem egyszer reprodukált — tárgyi anyag összegyűjtése lesz eredményes. Kevésbé folyik a szöveges emlékek gyűjtése, mert ezek lejegyzése idő- és munkaigényes, illetve nagyobb felkészülést igényel. Ugyanakkor megírnak néhány olyan üzemtörténetet, amely inkább a helytörténeti pályázat körébe tartozik. Hasonlóképpen nehezebben megy a gyűjtött anyag nyilvántartásba vétele, így számítani kell arra, hogy a szükséges adatok feljegyzése néha a muzeológusra hárul.

Gyűjtőmunkánk során csak adalékokat fogunk találni az üzem történetére, de ezek megmentése is értékelt jelent a múzeumok számára. Megmenteni a feltalálható emlékeket — ez volt az elsődleges célunk. S hogy ez a célkitűzés mennyire időszerű, a gyűjtés folyamán napról napra beigazolódik. Olyan emlékek kerültek elő, amelyek a következő években bontás, építkezés miatt már elpusztultak volna.

A muzeális anyag gyűjtése mellett más eredményt is várunk pályázatunktól. Az üzem múltja iránti érdeklődés felkeltését, ezzel szorosabb kötődést az üzemhez, az üzemtörténeti gyűjtés megszervezését, végeredményben a múzeum és az üzem közötti kapcsolatot szorosabbá tételét, a múzeumi aktívahálózat kiszélesítését. Ennek érdekében a megyei művelődési központ: az üzemtörténeti gyűjtést bevette a szocialista brigádok vetélkedőjének következő évi, szabadon választható programjába, hogy a gyűjtés folyamatossága megmaradjon.

A pályázat befejeztével nem kívánjuk lezárni az üzemtörténeti gyűjtőmunkát. További feladatunk, hogy kiválasszuk azokat az üzemeket, amelyek jellemzőek meggyeinkre, s ha nem kapcsolódtak be a jelenlegi gyűjtésbe, a múzeum maga szervezi meg az üzemi gyűjtést, hogy itt is megmenthessük az üzem történetének jellemző emlékeit. Így válik teljessé gyűjtőmunkánk, így menthetjük meg a múlt emlékeit a jövő nemzedékek számára.

Veszprémi György:

A Stádel Károly szocialista brigád üzemtörténeti gyűjtőmunkája

Nagy megtiszteltetés számunkra, hogy a honismereti mozgalom művelői eljöttek a Kisalföldi Gépgyárba, Győr város legrégebben alapított gyárába, hogy megismerkedjenek a Stádel Károly szocialista brigád üzemtörténeti gyűjtőmunkájával. Valljuk és hisszük, hogy a honismereti mozgalom az élet minden területén megjelenhet, bevonulhat az üzemekbe is, a múlt kutatásával hasznosan szolgálhatja a jelen erő-

feszítéseit. Az üzemtörténet tanulmányozása is oktató-nevelő munka. Kereső-, kutató-, gyűjtő sz szenvedély, színes és izgalmas meglepetések sorozata.

Egy gyár nem levéltár és nem múzeum, csak a jelennek él, a múltat a szakadatlan műszaki fejlesztéssel megsemmisíti. Érdekes műszaki dokumentációk, tervek, statisztikák, a gyár életére jellemző emlékek kerülnek a zúzdába. Még ha el is akarná tenni a gyár, nagy tömegük miatt akkor sem tudná.

Az üzemtörténet szerepe az, hogy a kiselejtezésre ítélt irathalmazból a gyár életére, működésére vonatkozó legjellemzőbb adatokat összegyűjtse. Jó üzemtörténet az tud írni, aki együtt él és dolgozik a gyárral. Ezért kell fokozottabban támaszkodni a szocialista brigádokra.

Amikor 1970. szeptember 14-én megalakult a Stádel Károly brigád, szokatlan célt tűztünk szemünk elé. Mindjárt az elején közművelődési brigádként indultunk, de újszerű volt a névadásunk is. Ugyanis Stádel Károly volt az, aki 1845-ben megalakította Győr nagyarányú ipari fejlődését. Stádel Károly Mezőgazdasági Gépgyárat. A kérdés az volt: lehet-e kapitalista gyárost a szocialista rendszerben egy brigád névadójának elfogadni.

Nem volt könnyű ezt megmagyarázni az illetékeseknek, de azt sem, hogy üzemtörténettel, várostörténettel akarunk foglalkozni.

Ki is volt Stádel Károly, aki 1845-ben 5 munkással megalapította Győr első gyárát és elindította Győr nagyarányú ipari fejlődését?

Stádel Károly megértette az idők szavát, Kossuth seregének szuronyt, hadiszert gyártott, német származása ellenére beállt nemzetőrnek és mint parancsnok szolgálta a forradalmat. A szabadságharc bukása után halálra ítélték, majd később Haynau megkegyelmezett neki. 100 évig volt a család birtokában a gyár. Sztrájk sohasem fordult elő, még a nyomdászoknál is jobban fizette munkásait.

A nevét viselő brigád tagjai szabad idejükben járták a falvakat, felkutatják a gyár régi tárgyi emlékeit. A 331 db-os anyagból az országban először rendeztek önálló üzemtörténeti kiállítást. A kiállításnak országos visszhangja volt. A Kisalföld című helyi újság megállapította: „a Stádel Károly brigádnak köszönhető, hogy Győr legelső gyáranak története szinte az alapítástól napjainkig dokumentálható”. A Népszabadság 1974. április 30-i számának a cikkírója szerint „a brigád tagjainak kulturális vállalása nem egyszerűen tartalmassá, célszerűvé vált, hanem — azt hiszem így lehet mondani — megtelt léttel.”

Valóban eleven, pezsgő életnek kell uralkodni a brigádban, mert az üzemtörténet gyűjtése kitartó munkát igényel, csak így lehet igaz a megyei pártaktívulás közművelődésről tartott vitájának megállapítása: hogy a Stádel szocialista brigád magas színvonalú kulturális feladatokat old meg.

A brigád tudja, hogy a régi gépek gyűjtése, tervrajzok és egyéb műszaki dokumentáció megmentése hasznos időtöltés, hasznos munka a szocialista kultúra és művelődés gyarapításáért. A győri Xantus János Múzeum igazgatója a Győr című lap hasábjain így értékeli a Stádel brigád munkáját: „A Stádel kiállítással a múzeum kilépett a falak közül, ugyanakkor a munkásokat behozta a múzeumba.” A Stádel brigád a gyártörténet gyűjtésével nem öncélú munkát folytat. A múlt megismerésével a jelent kívánjuk formálni. A jó vállalatvezetés bátran támaszkodhat az üzemtörténet által feltárt helyes módszerekre, vagy következtethet a helytelen irányításból származó károokra.

Felismertük, hogy a napok kis történelme adja az üzem történetét, tehát minden nap eseményt vizsgálni és rögzíteni kell, ha azt akarjuk, hogy igazán jó üzemtörténet íródjon. Jön magam is ezt az elvet vallom, ezért írok le naplomba minden fontos eseményt naponként. Figyelem a termelés menetét, ütemét. A kifutott, vissza nem térő gyártmányok dokumentációjából a legjellemzőbb adatokat a gyárvezetés által rendelkezésemre bocsátott külön helyiségben gyűjtöm össze.

A brigád a készülő gépekről, munkafolyamatokról fényképeket készít. A gyári nagyalbumban ismertető található az összes gyártmányról, rendezvényről, ünnepségről. A fényképek zöme a győri Kisfaludy Megyei Könyvtár helyismereti gyűjteményét gazdagítja, de jut a Xantus János Múzeumba is. Az üzem, a tömegszervezetek irattára, a termelési, műszaki értekezletek jegyzőkönyvei és nem utolsósorban a dolgozók visszaemlékezései jelentik azokat a biztos alapokat, a soha ki nem fogyó értékeket, amelyekre a gyűjtőmunkánkat, az üzemtörténetet építjük.

Az összegyűjtött adatok gondos mérlegelése után az üzemek államosításának 25. évfordulójára hozzáfogtam a Kisalföldi Gépgyár üzemtörténetének megírásához. Ez a tanulmány 1845-től 1973-ig több mint 300 oldalon foglalja magába nagy vonalakban a gyár életében bekövetkezett fontos eseményeket, változásokat. A Kisalföldi

Gépgyár a leghányatottabb sorú üzemek közé tartozik, talán ezért is maradt fenn 132 éven keresztül. Esemény tehát volt bőven.

Az V. Országos Honismereti Akadémia tiszteletére rendezett üzemtörténeti kiállításunk 1821-től napjainkig ad számot gyűjtőmunkánk eredményeiről. A kiállítás három fő részre tagozódik. Ez első a gyáralapító Stádel Károly és uódainak tevékenységét mutatja be, a második az államosítás után az Egyesült Izzóhoz való csatlósunkig ismerteti az eseményeket. A harmadik rész a nagyvállalat életét, munkáját tárja a látogatók elé.

Hálával és tisztelettel kell szólnom a Megyei Levéltár munkatársáról, Sáy Istvánról, aki hasznos tanácsokkal és főleg értékes dokumentumokkal látta el a kiállítást rendező Stádel Károly szocialista brigád tagjait, valamint a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár munkatársairól, kik az üzemtörténet írásához és a cikkgyűjtemény kiegészítéséhez adtak nagy segítséget. Egyébként a gyár együttműködési szerződést kötött a könyvtárral. A brigád és a könyvtár között nincs ugyan szocialista szerződés, de az együttműködés aktív és állandó.

Dr. Novák József:

Elgondolások a honismereti képzés és továbbképzés fejlesztéséről

A képzés és a továbbképzés ismételen visszatérő problémánk a honismereti akadémiákon. Már Nyiregyházán utaltam arra, hogy a közművelődési törvény után egy egész sor új rendeletet, utasítást várhatunk, így a 105 1961-es rendeletnek a módosítását is. Ez valóban megtörtént. Megjelent a kulturális miniszter 5 1976. (X. 26.) KM, valamint a kulturális miniszter és a munkaügyi miniszter 6 1976. (X. 26.) KM—MüM sz. közös rendelete. Ezek a fejlődés követelményeinek megfelelően szabályozzák a művelődési közösségek vezetőinek kategóriába sorolását, végzettségi követelményeit, képzésük és továbbképzésük módját, díjazásukat stb.

A párthatározat, a törvény, az azóta megjelent rendeletek szentesítették azt a régi törekvésünket, hogy minden, a közművelődés területén működő csoportot (kört, szakkört, klubot stb.) *művelődési közösségnek kell tekinteni, illetve azzá kell fejleszteni.* E nagy feladat teljesítéséhez valamennyi — a művészi és ismeretterjesztő vagy alkotó munkát végző — csoport vezetőjének, irányítójának széles körű ismeretekkel kell rendelkeznie. Alaposan ismernie kell a csoport érdeklődésének tárgyát (szakismeret), a csoportot alkotó személyiségek belső világát, a személyiséget alkotó és mozgató tényezőket (pszichológia), a személyiségformálás útját és módjait (pedagógia, andragógia), a közösségformálás sikerességéhez szükséges dolgokat (szociálpszichológia, vezetéselmélet), s világosan kell látnia a célt és a hozzá vezető utat (művelődéspolitikai, művelődésselmélet). Csak a legfontosabb, legnélkülözhetetlenebb ismereteket soroltam fel, de ezek is jelzik: mekkora felkészültséget vár a feladat a csoportok vezetőitől.

Egy honismereti közösség esetében még nagyobbak a követelmények. Nem azért, mert egy honismereti szakkör több vagy különb, mint mondjuk egy barkácsoló kör vagy egy néptáncos csoport, hanem azért, mert tartalmában és alapjában egyaránt szélesebb. Jóval nagyobb az érdeklődők köre a honismereti közösségben, mint a többiben. Az érdeklődés mellett ugyanis mindenhol kell valami hajlam, valami készség is (énekkarban a hang, a hallás, a népi táncnál a mozgáskészség stb.), a honismeret esetében azonban az érdeklődés természetesen fakad abból, hogy mindenki született, él vagy dolgozik valahol, s érdeke (s az érdeklődés nemcsak nyelviileg ered az érdek szóból), hogy az a hely fejlődjék, s ő emberibb módon élhessen és dolgozhassék ott.

A honismereti mozgalomba való bekapcsolódás nincs korhoz kötve. Nem egy olyan honismereti közösségről tudunk, amelyben együtt dolgozik minden korosztály az úttörőktől a tizenkilences veteránokig.

E közösségek — ha belső munkamegosztással is — az adott hely életét összefüggéseiben igyekeznek megismerni, másokkal megismertetni, s mindezzel jelen életünket kívánják jobbá, emberibbé tenni. Az ismeretbővítés minden közösségben az alapérdeklődés kiegészítésével indulhat meg. De nem szabad beiktatni olyan ismeretek nyújtását, amelynek nincs valamilyen kapcsolatuk az önként vállalt alaptevékenységgel. A honismereti mozgalomban viszont az alaptevékenység egy szűkebb terület életének minden oldalú megismerése. Az ismeretkörben a teljességre való törekvés